

## **FIBULE DE TIP LATÈNE DESCOPERITE ÎN AȘEZAREA DE TIP „DAVA” DE LA RĂCĂTAU, COMUNA HORGEȘTI, JUDEȚUL BACĂU**

*Viorel CAPITANU*

Cercetările arheologice din zona extracarpatică a României au dus la descoperirea unui important număr de fibule, aparținând celei de a doua epoci a fierului, Latène.

Astfel de piese încep să fie folosite tocmai din epoca bronzului, ca accesorii pentru îmbrăcăminte, în primul rînd, dar și ca obiecte de podoabă.

Începînd cu prima epocă a fierului — Hallstatt, dar mai ales în cea de a doua epocă a fierului — Latène, fibulele cunosc o mare răspîndire și în același timp o mare varietate și diversitate de tipuri.

Prin forma și decorul lor, aceste piese constituie un reper arheologic sigur de datare.

În general fibulele au fost executate din bronz, dar nu lipsesc nici cele din argint sau fier.

După Vasile Pârvan, principalele fibule din Latène-ul dacic pornesc de la tipurile general europene — celtice, care au circulat de la un capăt la altul al Europei. În cursul la Tène-ului, geții au stilizat într-un chip original modelele preluate din apus, atît fibulele cu arcu împodobit cu noduri, cît și fibulele cu scut, care se disting fără nici o greutate, ca varietăți bine individualizate getice, ale unor tipuri mai generale celtice, ori comun europene <sup>1</sup>.

Dumitru Berciu consideră, că unele tipuri de podoabă, în care include și fibulele, au o mai largă răspîndire într-o zonă sau cealaltă a lumii traco-geto-dace, și se referă în mod deosebit la fibula tracică, de argint sau de bronz, care are o răspîndire predominant sudică și sud-estică <sup>2</sup>.

Descoperirea unui mare număr de fibule geto-dacice au permis Mioarei Turcu să le grupeze astfel: fibule cu nodozități, fibule cu re-

---

1 V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, 1926, p. 550.

2 D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, 1966, p. 309.

sortul bilateral, în forma literei T, cu mai multe variante și fibula „linguriță”, din argint sau bronz<sup>3</sup>.

Fibule de tip trac au fost descoperite într-un număr mare de așezări și necropole<sup>4</sup>.

Aceste fibule, care se întâlnesc atât la sud cât și la nord de Dunăre au făcut obiectul a mai multor studii<sup>5</sup>. Aceste piese sînt executate din bronz și argint și au forma literei „S”, prevăzute cu un buton conic.

Cercetarea sistematică a așezării și necropolei de la Zimnicea a oferit o gamă aproape completă a tuturor variantelor de fibule de tip trac<sup>6</sup>.

Acestor descoperiri li se adaugă, în ultima vreme, și cele de la Bunești-Averești, județul Vaslui<sup>7</sup>.

În spațiul locuit de strămoșii noștri geto-daci au mai fost descoperite fibule de acest tip într-un mare număr de așezări ca : Poiana<sup>8</sup>, Răcătău<sup>9</sup>, Brad<sup>10</sup>, Tinosul<sup>11</sup>, Enisala<sup>12</sup>, Ostrovul Mare, Cățelu Nou-București<sup>13</sup>, Butimanu<sup>14</sup> etc.

Majoritatea cercetărilor consideră că fibulele de tip trac încep să se rărească către sfîrșitul secolului III î.e.n. și începutul secolului următor, locul lor fiind luat de fibulele de tip celtic Dux, cu opturi pe arc sau cu prelungirea piciorului întors, așa numitul tip Puakenfibel.

Fibule de tip celtic sînt răspîndite pe un spațiu foarte mare, fiind confecționate din bronz, argint și fier<sup>15</sup>.

În a doua epocă a fierului, Latène, geto-dacii au dezvoltat o cultură materială și spirituală originală. Acest lucru a putut fi demonstrat prin amploarea pe care au luat-o cercetările arheologice pentru cunoașterea și punerea în valoare a civilizației geto-dacice.

3 Mioara Turcu, *Geto-dacii din Cîmpia Munteniei*, 1979, p. 146-152.

4 Alexandrina Alexandrescu, *A propos de fibules thraces de Zimnicea*, în *Thraco-Dacia*, I, 1970, p. 131-141, idem, în *Dacia*, N. S., XXIV, 1980, p. 19-126.

5 R. Vulpe, *L'age du fer dan les regions thraces de la Peninsule Balcanique*, Paris, 1930, p. 47 urm., D. Berciu, *op. cit.*, p. 283 și urm.; I. Nestor, 22 BER. RGK, 1933, p. 158 și urm.; Alexandrina Alexandrescu, în *Crisia*, 1972, p. 15-26.

6 Alexandrina Alexandrescu, *op. cit.*, fig. 1/1-17.

7 Violeta Veturia Bazarciuc, *Cetatea geto-dacică de la Bunești-Averești, județul Vaslui*, în *Matereale și Cercetări Arheologice*, 1980, p. 169.

8 R. Vulpe, *La civilisation dace et ses problèmes à la lumiere des dernières fouilles de Poiana*, în *Dacia*, N. S., I, 1957, p. 143-164, idem, *Șantierul Poiana*, în *SCIV*, III, 1952, p. 202, fig. 24/d, e, f, g.

9 Viorel Căpitanu, *Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice în așezarea geto-dacică de la Răcătău*, în *Carpica*, VIII, 1976, p. 64, fig. 41/2.

10 V. Ursachi ne informează că la Brad a fost descoperit un singur exemplar. Mulțumim și pe această cale pentru informația dată.

11 R. Ecăt. Vulpe, *Le fouilles de Tinosul*, în *Dacia*, I, 1924, p. 166.

12 Gavrilă Simion, *Les gètes de la Dobroudja septentrionale du VI-e au I-er siècle av.n.è.*, în *Thraco-Dacia*, 1976, p. 151, fig. 7/3.

13 Mioara Turcu, în *București*, V, 1961, p. 168, pl. 1, 2.

14 Valeriu Leahu, *Cercetări*, în *CAB*, II, 1966, p. 61, fig. 13/1.

15 Vlad Zirra, *Beiträge Kenntnts Keltiscen La Tène in Rumänien*, în *Dacia*, N. S., XV, 1971, p. 171-238.

Descoperirile arheologice recente au dovedit că, civilizația Latene geto-dacică s-a dezvoltat independent de cea a celților și cam în aceeași vreme, când în Europa centrală începea să se formeze cultura Latene celtică, pe la jumătatea secolului V î.e.n., iar în sud-estul Europei, în zona istro-pontică locuită de geți se crează o cultură La Tène getică în Dobrogea, Valea Dunării, Moldova, Muntenia și Oltenia sud-estică.

În Latene-ul geto-dacic asistăm la o dezvoltare prosperă atât din punctul de vedere al culturii materiale cât și a celei spirituale.

Între obiectele de podoabă, apar fibulele, ca forme originale geto-dacice, care se remarcă ca adevărate bijuterii <sup>16</sup>.

Prezența bastarnilor pe teritoriul de la nord-est al Daciei, începînd cu sec. III—II î.e.n. este confirmată și de o serie de vestigii arheologice în centru și estul Moldovei, între care și fibule <sup>17</sup>.

În așezarea de la Răcătau au fost descoperite pînă în prezent peste 100 de fibule, care prin forma și decorul lor, constituie repere sigure de datare a complexelor arheologice din această importantă cetățuie, care a fost identificată ipotetic cu antica Tamasidava din harta lui Ptolomeu <sup>18</sup>.

Fibulele descoperite în cetatea dacică de la Răcătau sînt executate din argint, bronz și fier, dar majoritatea o formează cele din bronz.

Din punct de vedere cronologic ele se grupează astfel :

I. Fibule de tip trac.

II. Fibule de tip „linguriță” din argint și bronz.

III. Fibule cu resortul bilateral scurt, din fier.

IV. Fibule cu resortul bilateral mare, din fier.

V. Fibule „puternic profilate”, din bronz.

VI. Fibule cu corpul „profilat”, din bronz.

VII. Fibule de tip „Aucissa”, din bronz.

VIII. Fibule de tip „cu ochi”, din bronz.

Pentru a cunoaște cu lux de amănunt detaliile acestor piese de ordin tipologic și stratigrafic prezentăm în continuare toate descoperirile de acest gen făcute pînă în prezent în stațiunea de la Răcătau.

I. *Fibule de tip trac*, 3 exemplare.

1. Fibulă din metal alb, probabil argint, de slabă calitate. Corpul în forma literei S, piciorul întors către spate se termină într-un buton conic. Pe arcul fibulei, care este de formă romboidală se înfilnește un decor realizat din linii incizate paralele, în poziție oblică. Resortul, ușor lateral este format din două spire. Acul se păstrează în stare fragmentară.

Piesa a fost descoperită în anul 1970, în S. VI, la —1,80 m, în nivelul I de locuire geto-dacic. Lungimea piesei este de 0,020 m. Inv. 7827 (fig. 1/1).

<sup>16</sup> Radu Florescu, *Arta dacilor*, 1968, fig. 27, 33-34 ; H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, 1972, p. 178, fig. 43.

<sup>17</sup> Mircea Babeș, *Moldova centrală și de nord în secolele II-I î.e.n.*, Rezumatul tezei de doctorat, 1978, p. 8 ; Silvia Teodor, *Cultura geto-dacilor pe teritoriul Moldovei pînă în secolul I î.e.n.*, Rezumatul tezei de doctorat, 1981, p. 19.

<sup>18</sup> Viorel Căpitanu, *op. cit.*, p. 64-65, fig. 41, 42.

2. Fibulă de bronz în curs de prelucrare. Corpul de formă poligonală întinsă. Un exemplar identic a fost descoperit la Poiana, județul Galați. Capul se termină într-un buton conic. Lungimea desfășurată a fibulei este de 0,098 m. Piesa a fost descoperită în S. VI, c. 17, Gr. 51 la — 4,50 m. Inv. 12.728 (fig. 1/2).

3. Fibulă din bronz, corpul în forma literei „S”, cu resortul realizat din două spire, iar butonul terminal din mai multe spire. Arcul fibulei ca și la precedenta este de formă poligonală întinsă. Lungimea maximă de 0,032 m.

Piesa a fost descoperită în campania din anul 1984, în S. XXVI, groapa 25 (fig. 1/3), inv. 29338.

## II. Fibule în formă de „linguriță”, 27 de exemplare.

1. Fibulă de argint, corpul decorat cu o linie vălurită incizată pe mijlocul piesei, fiind încadrată de alte linii marginale paralele.

La partea superioară, în zona capului, de o parte și de alta se întâlnesc linii paralele grupate pe trei rânduri. Resortul și acul fibulei au fost executate din bronz. Portagrafa în formă de teacă. Lungimea fibulei este de 0,066 m. A fost descoperită în complex închis. Inv. 7810 (fig. 1/4).

2. Fibulă din argint, în stare fragmentară. Arcul fibulei este decorat cu două perle de sticlă încadrate de linii paralele. Lungimea fibulei în momentul descoperirii era de cca. 0,030 m. În prezent se păstrează doar 0,024 m. Piesa a fost descoperită în strat la — 0,90 m. Inv. 12742 (fig. 1/5).

3. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, cu portagrafa în formă de teacă. Partea superioară a arcului deteriorat din vechime. Descoperită în complex închis. Inv. 12735 (fig. 1/7).

4. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Din ea se păstrează doar capul, care este decorat cu linii incizate paralele. Lungimea cca. 0,017 m. A fost descoperită în complex închis. Inv. 12739 (fig. 1/6).

5. Fibulă din bronz, corpul parțial deteriorat. Portagrafa în formă de teacă cu ramă, de formă triunghiulară. A fost descoperită în complex închis. Lungimea 0,049 m. Inv. 7879 (fig. 1/8).

6. Fibulă din bronz, cu partea superioară deteriorată din vechime. Resortul este format din patru spire. Acul fragmentar, iar portagrafa în formă de teacă. Descoperire în complex închis. Lungimea de 0,035 m. Inv. 12757 (fig. 1/9).

7. Fibulă din bronz, corpul deteriorat parțial, iar din resort se păstrează trei spire. Acul întreg, bine ascuțit și portagrafa în formă de teacă. Descoperire în complex închis. Lungimea de 0,045 m. Inv. 7878 (fig. 1/10).

8. Fibulă din bronz, în stare fragmentară cu partea superioară căzută din vechime. Portagrafa în formă de teacă. Lungimea de 0,041 m. Inv. 13169 (fig. 1/11).

9. Fibulă din bronz, starea de conservare mediocră. Resortul format din trei spire, iar portagrafa în formă de teacă. Descoperită în complex închis. Lungimea 0,041. Inv. 12517 (fig. 1/18).

10. Fibulă din bronz din care se păstrează doar scheletul interior cu resortul format din patru spire. Lungimea piesei este de 0,058 m. Descoperită în strat. Inv. 12740 (fig. 1/13).

11. Fibulă din bronz, corpul elegant și decorat cu cîte două linii paralele dispuse pe marginile corpului. Scheletul deteriorat din vechime se păstrează doar parțial. Portagrafa în formă de teacă. Descoperită în strat. Lungimea 0,074 m. Inv. 12731 (fig. 2/1).

12. Fibulă din bronz cu lungimea maximă de 0,087. Starea de conservare mediocră. Descoperită în strat la adîncimea de — 2,50 m. Inv. 12733 (fig. 2/2).

13. Fibulă din bronz, corpul decorat cu linii paralele pe toată lungimea corpului. A fost descoperită în strat. Inv. 7816 (fig. 2/3).

14. Fibulă din bronz, corpul decorat cu linii marginale paralele. Resortul format din patru spire, iar portagrafa în formă de teacă. Lungimea 0,053 m. Inv. 7850. Descoperită în complex închis (fig. 2/4).

15. Fibulă din bronz, corpul ușor arcuit se termină cu un buton conic. Corpul fibulei este decorat cu un buton sferoidal. Portagrafa în formă de teacă. Lungimea 0,060 m. A fost descoperită în strat la — 0,80 m. Inv. 7933 (fig. 2/5).

16. Fibulă din metal alb, iar scheletul din bronz. Corpul este decorat la exterior cu o linie vălurită, încadrată de linii marginale. Acul se păstrează în stare fragmentară. Portagrafa în formă de teacă. Piesa are lungimea de 0,066 m. Inv. 7925. Descoperită în strat la — 0,90 m (fig. 2/6).

17. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Se păstrează parțial resortul și arcul. Lungimea 0,066 m. Descoperită în strat la — 0,80 m. Inv. 12518 (fig. 3/1).

18. Fibulă din bronz în stare fragmentară. Din arc se păstrează doar un fragment de la partea superioară. Resortul este format din patru spire. Lungimea 0,068 m. Descoperită în complex închis. Inv. 12491 (fig. 3/2).

19. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Scheletul desprins de corp și pierdut din vechime. Resortul realizat din trei spire. Arcul este întreg. A fost descoperită în strat la — 0,80 m. Lungimea 0,062 m. Inv. 12519 (fig. 3/3).

20. Fibulă din bronz în stare fragmentară. Scheletul și acul din fier. Din resort se păstrează doar două spire. Corpul fibulei este decorat cu linii incizate. Lungimea fibulei este de 0,054 m. Inv. 13253 (fig. 3/4).

21. Fibulă din bronz, puternic corodată, în stare fragmentară, cu resortul format din trei spire. Descoperită în complex închis. Lungimea de cca. 0,070 m. Inv. 13166 (fig. 3/5).

22. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Se păstrează doar resortul și acul, care este bine ascuțit. Lungimea 0,055 m. Descoperită în strat la — 0,90 m. Inv. 12736 (fig. 3/6).

23. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, din care se păstrează doar resortul, format din cinci spire. Acul are vârful rupt. Lungimea 0,044 m. Descoperită în strat la — 0,80 m. Inv. 27948 (fig. 4/10).

24. Fibulă din bronz, în stare fragmentară cu resortul format din cinci spire. Lungimea de cca. 0,032 m. Inv. 27947 (fig. 4/11).

26. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, cu resortul format din 4 spire. Acul întreg. Lungimea cca. 0,039. Inv. 25286 (fig. 4/12).

26. Fibulă din bronz, în stare fragmentară cu resortul format din trei spire. Descoperită în strat la — 0,80 m. Inv. 25287. Lungimea de cca. 0,024.

27. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Resortul este format din trei spire. Acul întreg. Lungimea 0,048 m. Inv. 29171 (fig. 10/11).

### III. *Fibule din fier, cu resort bilateral scurt, 8 exemplare.*

Aceste fibule deși fac parte din același tip, ele pot fi grupate în trei variante

a. 3 exemplare, inv. 7880, 13164 și 25287, au corpul format dintr-o sârmă, de formă rotundă în secțiune, cu portagrafa în formă de teacă (fig. 5/1, 3, 10/5).

b. 4 exemplare dintr-o bară aplatisată, cu portagrafa în formă de teacă, dar mult mai pronunțată, inv. 12163, 7938, 7939 și 13272 (fig. 5/4, 5, 7 și 7/6).

c. 1 exemplar realizat dintr-o bară metalică, cu corpul puternic arcuit, decorat la partea superioară cu o proeminență de formă ovală. Acul rupt din vechime, resortul oxidat puternic. Portagrafa în formă de teacă. Inv. 12743 (fig. 5/2).

### IV. *Fibule din fier cu resortul bilateral mare, 4 exemplare.*

Majoritatea acestor fibule au resortul dintr-un mare număr de spire cca. 20. Arcul este realizat dintr-o bară simplă, iar portagrafa în formă de teacă. Inv. 7833, 7937, 12623 și 12521 (fig. 7/1-3, 5). Fibula cu nr. inv. 12623, fig. 7/1 este deteriorată în zona portagrafei.

### V. *Fibule din bronz de tip „puternic profilate”, 2 exemplare.*

Primul exemplar cu lungimea de 0,044 m are coarda trasă pe deasupra. Resortul bilateral scurt este format din opt spire. Portagrafa de formă trapezoidală, dar în stare fragmentară. Pe corpul fibulei se întilnește ca decor un buton sferoidal. Virful acului rupt din vechime. Piesa a fost descoperită în stratul de cultură la — 0,60 m. Inv. 7813 (fig. 4/1).

Al doilea exemplar este bine conservat datorită patinei de culoare verde. Resort bilateral. Corpul decorat cu un buton sferoidal, încadrat de linii în poziție orizontală. Portagrafa trapezoidală, în stare fragmentară. Descoperită în complex închis. Lungimea de 0,048 m. Inv. 7936 (fig. 4/2).

### VI. *Fibule cu corpul profilat, 34 exemplare, cu corpul simplu, 12 exemplare.*

În această categorie am inclus fibulele cunoscute în spațiul locuit de geto-daci sub denumirea de „puternic profilate”. În realitate avem de-a face cu piese specifice lumii geto-dacice, având ca model fibulele de tip provincial-roman, care au cunoscut o mare răspindire în tot

secolul I e.n. și în prima jumătate a sec. II e.n. așa cum o dovedesc cercetările de la Măgura<sup>19</sup> și Dumbrava<sup>20</sup>, pentru a ne limita doar la Moldova. Astfel de piese, cu mici modificări vor apărea în continuare în toate necropolele și așezările aparținând dacilor liberi.

Deoarece majoritatea fibulelor se află în starea bună de conservare, prezentăm în continuare toate fibulele aparținând acestui tip de la Răcătău.

1. Fibulă din bronz, corpul profilat, cu resortul bilateral și coarda trasă pe deasupra. Corpul ușor arcuit este decorat în zona curburii maxime cu un buton sferoidal. Piciorul fibulei se termină cu un buton conic. Portagrafa de formă trapezoidală. Acul în stare fragmentară. Lungimea 0,064 m. Descoperită în stratul de cultură la —0,60 m. Inv. 12732 (fig. 4/4).

2. Fibulă din bronz cu resortul bilateral, corpul ușor arcuit este decorat la partea superioară cu un buton sferoidal. Portagrafa trapezoidală se termină într-un buton conic. Piesa a fost descoperită în complex închis. Lungimea maximă 0,053 m. Inv. 7815 (fig. 4/5).

3. Fibulă din bronz, cu resortul bilateral format din opt spire. Coarda trasă pe deasupra. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Pe arcul fibulei se întâlnește un decor sferoidal încadrat de două linii orizontale. Lungimea piesei este de 0,049 m. Inv. 7812 (fig. 4/8).

4. Fibulă din bronz cu resortul bilateral, coarda trasă pe deasupra. Corpul fibulei ușor curbat este decorat cu un buton sferoidal. Portagrafa sferoidală se termină cu un buton conic. Lungimea piesei este de 0,040 m. Descoperită în complex închis. Inv. 7817 (fig. 7/9).

5. Fibulă din bronz, cu resortul bilateral, coarda trasă pe deasupra. Corpul ușor arcuit este decorat cu un buton discoidal. Portagrafa scundă, de formă trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în complex închis. Lungimea 0,030 m. Inv. 7814 (fig. 4/7).

6. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, corpul arcuit, cu resort bilateral. Coarda trasă pe deasupra. Pe arc un buton discoidal. Portagrafa în stare fragmentară. Lungimea 0,083 m. Inv. 7876 (fig. 7/4).

7. Fibulă din bronz. Starea de conservare mediocră. Corpul ușor arcuit este decorat cu un buton discoidal. Portagrafa trapezoidală și ușor răsfriată. Piciorul se termină cu un buton conic. Lungimea 0,033 m. Inv. 7931. Descoperită în strat la 0,20 m (fig. 8/4).

8. Fibulă din bronz. Starea de conservare mediocră. Pe arcul fibulei un buton discoidal. Portagrafa trapezoidală. Lungimea de 0,42 m. Descoperită în complex închis. Inv. 7934.

9. Fibulă din bronz în stare fragmentară, resortul deteriorat. Corpul decorat la nivelul curburii maxime cu două linii în poziție verticală și o linie în poziție orizontală. Portagrafa de formă trapezoidală, iar piciorul se termină cu un buton conic. Lungimea 0,052 m. Inv. 25285.

19 Informații Iulian Antonescu. Materiale inedite.

20 Silviu și Seiva Sanie, *Cercetările arheologice de la Dumbrava, în Cercetări Istorice*, 1973, p. 80, fig. 16/1, 4.

10. Fibulă din bronz, corpul foarte fragil. Coarda trasă pe deasupra. Resortul simplu bilateral este format din 6 spire. Corpul decorat cu un buton discoidal, iar la nivelul portagrafei se întâlnește o linie profilată în poziție orizontală. Piciorul se termină cu un buton conic. Acul fragmentar. Lungimea 0,045 m. Descoperită în complex închis. Inv. 27756 (fig. 4/3).

11. Fibulă din bronz, corpul ușor arcuit. Pe arc un buton discoidal. Lungimea 0,038 m. Inv. 7820 (fig. 6/1).

12. Fibulă din bronz în stare fragmentară. Se păstrează doar corpul fibulei și parțial resortul. Coarda trasă pe deasupra. Corpul ușor arcuit este decorat cu un buton discoidal. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Lungimea 0,030 m. Descoperită în strat la 0,40 m. Inv. 7875 (fig. 6/6).

13. Fibulă din bronz cu resortul deteriorat parțial. Corpul arcuit este decorat cu un buton discoidal. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în strat la — 0,40 m. Lungimea 0,032 m. Inv. 7813 (fig. 6/2).

14. Fibulă din bronz, corpul profilat cu resortul bilateral. Arcul decorat cu un buton sferoidal. Portagrafa de formă trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în strat la — 0,40 m. Inv. 13168.

15. Fibulă din bronz, corpul profilat se termină cu un buton conic. Portagrafa trapezoidală. Acul rupt din vechime. Lungimea 0,036 m. Inv. 7930 (fig. 6/4).

16. Fibulă din bronz, corpul profilat, starea de conservare mediocră. Portagrafa trapezoidală. Piciorul se termină cu un buton conic. Descoperită în locuință de suprafață, aparținând ultimului nivel de locuire. Lungimea 0,027 m. Inv. 12516 (fig. 6/5).

17. Fibulă din bronz, corpul ușor arcuit este decorat cu un buton discoidal la partea superioară. Coarda trasă pe deasupra, portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în locuință de suprafață la — 0,40 m. Lungimea 0,027 m. Inv. 7849 (fig. 6/7).

18. Fibulă din bronz, corpul arcuit și decorat cu un buton discoidal. Resortul se păstrează în stare fragmentară. Portagrafa trapezoidală. Piciorul se termină cu un buton conic. Lungimea 0,032 m. A fost descoperită în strat la 0,60 m (fig. 6/8).

19. Fibulă din bronz, starea de conservare mediocră, corpul ușor arcuit prezintă un buton discoidal. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Coarda trasă pe deasupra. Resortul scurt. Lungimea 0,028 m. A fost descoperită în S XV, în groapa de cult la — 4,20 m. Inv. 13254 (fig. 6/9).

20. Fibulă din bronz, corpul profilat, în stare fragmentară. Corpul arcuit decorat cu un buton discoidal. Resortul deteriorat din vechime. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Lungimea 0,035 m. Descoperită în strat la — 0,30 m. Inv. 7927 (fig. 8/1).

21. Fibulă din bronz, corpul profilat și decorat cu un buton discoidal. Resortul fragmentar. Acul rupt din vechime. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în strat la — 0,40 m. Inv. 7832 (fig. 8/2).



22. Fibulă din bronz cu corpul profilat și ușor arcuit. Resortul fragmentar, portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în strat la 0,40 m. Lungimea 0,027 m. Inv. 13165 (fig. 8/3).

23. Fibulă din bronz, din care se păstrează doar arcul decorat cu un număr mare de butoni discoidali. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Resortul și acul deteriorate din vechime. Descoperită în strat la — 0,40 m. Lungimea 0,029 m. Inv. 7834 (fig. 8/5).

24. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, corpul profilat și decorat cu un buton discoidal. Resortul fragmentar. Coarda trasă pe deasupra. Lungimea 0,020 m. Inv. 7872 (fig. 8/6).

25. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, cu resortul bilateral, coarda trasă pe deasupra. Corpul ușor curbat este decorat cu un buton discoidal. Portagrafa și acul deteriorate din vechime. Descoperită în locuință de suprafață, la — 0,30 m. Lungimea 0,020 m. Inv. 7871 (fig. 8/9).

26. Fibulă din bronz, corpul profilat și decorat pe arc cu butoni discoidali. Portagrafa discoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în strat de — 0,40 m. Lungimea 0,030 m. Inv. 13255 (fig. 8/7).

27. Fibulă fragmentară din bronz, din care se păstrează portagrafa cu o lungime de 0,028 m. Inv. 7935 (fig. 7/8).

28. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, cu resortul bilateral. Coarda trasă pe dedesubt. Se păstrează parțial resortul și foarte puțin din arc. Inv. 7871 (fig. 8/10).

29. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Se păstrează câteva spire din resort și arcul fără portagrafă. Pe arc un buton discoidal. Lungimea 0,027 m. Inv. 12738 (fig. 7/9).

30. Fibulă din bronz, corpul profilat. Arcul decorat cu butoni discoidali. Din resort se păstrează doar o spirală și o parte din coardă, care este trasă pe deasupra. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în complex închis. Lungimea 0,037. Inv. 7822 (fig. 9/1).

31. Fibulă din bronz, corpul profilat, resort bilateral format din 20 de spire. Portagrafa trapezoidală. Coarda trasă pe deasupra. Descoperită în complex închis. Lungimea 0,028 m. Inv. 7819 (fig. 9/2).

32. Fibulă din bronz, corpul profilat. Coarda trasă pe deasupra. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Lungimea 0,027 m. Inv. 7817 (fig. 4/9).

33. Fibulă din bronz, corpul profilat. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în strat la — 0,60 m. Lungimea 0,027 m. Inv. 25284 (fig. 6/11).

\* 34. Fibulă din bronz, corpul profilat, resortul bilateral. Piesa se păstrează în stare fragmentară. Portagrafa trapezoidală. Lungimea cca. 0,030 m. Inv. 28222 (fig. 6/10).

*Fibule din bronz cu corpul simplu nedecorat, 12 exemplare.*

35. Fibulă cu resortul bilateral, corpul arcuit, de formă romboidală. Coarda trasă pe deasupra. În apropierea portagrafei se observă trei linii în relief, în poziție orizontală. Portagrafa în formă de teacă. Lungimea 0,045 m. Inv. 29172 (fig. 4/6).

36. Fibulă din bronz, corpul ușor arcuit dintr-o bară aplatisată. Resortul bilateral realizat din 12 spire. Coarda trasă pe deasupra. Portagrafa scundă. Lungimea 0,030 m. Inv. 25283 (fig. 9/4).

37. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Arcul dintr-o bandă aplatisată. Portagrafa în formă de teacă. Lungimea de 0,051 m. Inv. 7893 (fig. 5/6).

38. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Resortul rupt din vechime. Portagrafa în formă de teacă. Lungimea 0,036 m. Descoperită în strat la — 0,40 m. Inv. 7877 (fig. 8/8).

39. Fibulă din bronz cu resortul bilateral scurt, coarda trasă pe deasupra. Portagrafa scundă. Corpul realizat dintr-o bandă îngustă și aplatisată. Descoperită în strat la — 0,40 m. Inv. 12734 (fig. 9/8).

40. Fibulă din bronz, corpul dintr-o bară aplatisată cu resort bilateral. Portagrafa scundă de formă trapezoidală se termină cu un buton conic. Piesa este deformată de foc. Descoperită în complex închis. Lungimea de cca. 0,077 m. Inv. 7811 (fig. 9/3).

41. Fibulă din bronz cu resortul bilateral, corpul ușor arcuit. Coarda trasă pe deasupra. Portagrafa trapezoidală mult aplatisată. Lungimea de 0,030 m. Inv. 27757 (fig. 6/12).

42. Fibulă din bronz, cu resortul bilateral. Corpul executat dintr-o sîrmă ușor îngroșată. Portagrafa scundă, în formă de teacă. Piesa face parte din categoria fibulelor foarte mici. Lungimea 0,022 m. Descoperită în complex închis. Inv. 12730 (fig. 5/9).

43. Fibulă din bronz, corpul ușor curbat, cu resort bilateral, fragmentar. Coarda trasă pe deasupra. Portagrafa în formă de teacă. Acul rupt din vechime. Lungime 0,040 m. Descoperită în strat la — 0,50 m. Inv. 7845 (fig. 7/7).

44. Fibulă din bronz, cu resortul bilateral, corpul dintr-o bară rotundă în secțiune, dar aplatisată către bază. Portagrafa în formă de teacă. Coarda trasă pe deasupra. Descoperită la — 0,40 m într-o locuință de suprafață. Lungimea 0,029 m. Inv. 7928 (fig. 7/8).

45. Fibulă din bronz, corpul dintr-o bară îngustă, dar puternic curbat formînd un fel de genunchi. Resortul bilateral, coarda trasă pe deasupra. Portagrafa în formă de teacă. Acul rupt din vechime. A fost descoperită în strat la adîncimea de — 0,60 m. Lungimea de 0,043 m. Inv. 7929 (fig. 9/6).

46. Fibulă din bronz, cu resort bilateral scurt. Pe arcul fibulei se observă un bob de chihlimbar încrustat. Lungimea fibulei este de 0,023 m. Inv. 7932 (fig. 9/9).

#### VIII. Fibulă de tip „Aucissa“.

Singurul exemplar de acest tip a fost descoperit într-un complex închis, într-o groapă. Corpul este puternic arcuit și se termină cu un buton conic. Pe arcul fibulei se întîlnește ca decor o linie profilată, încadrată de alte linii paralele, întrerupte în zona portagrafei, în poziție orizontală. Portagrafa în formă de teacă. Acul rupt și pierdut din vechime. Lungimea fibulei este de 0,052 m. Inv. 7821 (fig. 4/6).

VIII. *Fibulă de tip „cu ochi”, (Typ à yeux sur l'arc).*

Un singur exemplar a fost descoperit la Răcătau și este confecționat din bronz. Corpul puternic arcuit. Resortul se păstrează în stare fragmentară, iar acul lipsește din vechime.

Arcul fibulei este executat dintr-o bară aplatisată cu o nervură la nivelul umărului, destul de pronunțată, în poziție orizontală. La partea superioară se întâlnește o adâncitură decorată cu linii incizate, în poziție oblică. În continuare, corpul fibulei este traversat de o linie mediană. Portagrafa de formă trapezoidală este ușor deteriorată.

Piesa a fost descoperită în stratul de cultură, la adâncimea de 0,70 m. și are lungimea de 0,060 m. Inv. 7823 (fig. 9/7).

La toate aceste descoperiri prezentate mai sus, adăugăm încă 9 piese, care în unele cazuri păstrează parțial resortul sau coarda (fig. 10/1, 4, 5-6, 10) de la piesele cu nr. inv. 13167, 12737, 12741, 25287, 7831, 7909, 12747 și 7908).

Fibulele de tip trac descoperite la Răcătau aparțin primului nivel dacic. Împreună cu ceramica dacică și de import, amfore, se datează la sfârșitul secolului IV î.e.n. și în prima jumătate a secolului III î.e.n.

Cele 3 fibule de tip trac de la Răcătau își găsesc analogii perfecte la Poiana<sup>21</sup>, dar mai ales în necropola de la Zimnicea<sup>22</sup>. Fibula de la Răcătau, cu arcul aplatisat, de formă romboidală aparține variantei IIB de la Zimnicea și se datează în secolul III î.e.n.

Fibulele de tip „linguriță”, de la Răcătau se datează în tot secolul I î.e.n. Astfel de piese se întâlnesc în număr mare la Poiana<sup>23</sup>, Ocnița<sup>24</sup>, Popești, Tinosu, Merii Goala, Remetea, Sighișoara-Wietenberg, Peteni, Șeica Mică, Costești<sup>25</sup>.

Fibula de tip „linguriță”, cu mărgelile încrustrate pe corp a mai apărut într-un exemplar la Ocnița<sup>26</sup>.

Fibulele din fier, cu resortul bilateral scurt se datează în secolul I î.e.n. Analogii la Poiana<sup>27</sup>, Brad<sup>28</sup>, Ocnița<sup>29</sup>.

Fibulele de fier cu resortul bilateral mare, de tipul celor descoperite la Răcătau se datează tot în secolul I î.e.n. Analogii la Poiana, Brad și Ocnița<sup>30</sup>.

21 R. Vulpe, *op. cit.*, p. 202 și în *Studia Thracologica*, 1976, fig. 5/1.

22 Alexandrina Alexandrescu, în *Dacia*, XXIV, fig. 45-48.

23 Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 110, fig. 5/1.

24 D. Berciu, *op. cit.*, p. 87, pl. 48/6-8.

25 D. Popescu, în *Dacia*, VII-VIII, 1937-1940, p. 191 și p. 554, fig. 372.

26 D. Berciu, *op. cit.*, fig. 20/1-3, pl. 48/8. Datarea acestor fibule este acceptată în general pentru sec. I, î.e.n., dar în ultima vreme se opinează și pentru sec. I, e.n., primele decenii. O. Floca, D. Berciu și alți cercetători consideră că acest tip de fibulă reprezintă o creație locală, originală, deoarece fibulele de tip Nauheim sînt lucrate dintr-o singură bucată, conf. O. Floca, *Contribuții la cunoașterea tezaurilor de argint dacice*, 1956, p. 31-32.

27 R. Vulpe, Șantierul Poiana, *op. cit.*, fig. 25/3, 4.

28 Inf. V. Ursachi, material inedit.

29 D. Berciu, *op. cit.*, p. 53, pl. 36/7 și pl. 37/6, 10.

30 D. Berciu, *op. cit.*, pl. 36/3-4, 8, 11-12 și 26.

Fibulele de bronz, puternic profilate se datează în secolul I î.e.n. și în prima jumătate a secolului următor. Astfel de fibule cunosc o mare arie de răspândire în Noricum, Panonia și Dalmația <sup>31</sup>.

Fibulele cu corpul profilat se datează începând cu secolul I e.n. și în primele decenii ale secolului următor. Cu unele modificări ele vor supraviețui în lumea dacilor liberi, fiind cunoscute ca fibule de tip carpic <sup>32</sup>.

Astfel de podoabe se întâlnesc la Poiana <sup>33</sup>, Tinosul <sup>34</sup>, Brad <sup>35</sup>, Cuculata <sup>36</sup>, Popești-Novaci <sup>37</sup>, Ocnița <sup>38</sup>, Dumbrava <sup>39</sup> precum și în multe alte așezări și necropole cercetate în ultimii ani și care se datează în secolele I-II e.n.

Fibula de tip „Aucissa” de la Răcătău se datează la sfârșitul secolului I î.e.n. și în tot secolul I e.n. Un exemplar aproape identic cu cel de la Răcătău a fost descoperit la Tirgșor <sup>40</sup>.

Fibula de tip „cu ochi” se datează în secolul I e.n. Ornamentul în schimb diferă de exemplarele descoperite la Poiana și Ocnița <sup>41</sup>.

Fibula de la Răcătău își găsește analogii în stațiunile de la Poiana <sup>42</sup> și Ocnița <sup>43</sup>.

Aceste fibule își fac apariția, ca și cele cu corpul „puternic profilat”, prin filieră romană și se datează în sec. I e.n. și începutul secolului II e.n. <sup>44</sup>.

În concluzie, prin această sumară trecere în revistă a tuturor tipurilor de fibule descoperite pînă în prezent în așezarea de la Răcătău, coroborate cu alte categorii de materiale arheologice autohtone și de import, este lesne de înțeles cronologia așezării de la Răcătău, care asigură o datare largă, în limitele secolelor IV-III î.e.n. și pînă la începutul secolului II e.n. Cu excepția fibulelor de tip trac, toate celelalte tipuri aparțin secolelor I î.e.n.-I e.n., unele continuînd să se mențină și în primele decenii ale secolului II e.n.

31 Conf. M. Babeș, Recenzie, D. Berciu, Buridava Dacică... unde se întâlnește toată bibliografia referitoare la datarea fibulelor „puternic profilate”, care se datează în sec. I e.n. Vezi tipologia lui O. Almgren, p. 5 cu pl. IV și p. 34, fig. 82. Pentru fibulele de la Răcătău analogii perfecte pl. V, 102, 111; varianta târzie în sec. II-III e.n.

32 Gh. Bichir, Cultura Carpică, 1973, p. 100-101.

33 R. și Ecat. Vulpe, în Studia Thracologica, 1976, fig. 5-6. Idem, în SCIV, III, 1952, p. 207, fig. 26/6-7.

34 Ibidem, Dacia, I, 1924, p. 214, fig. 24/1.

35 Catalogul Expoziției „Civilizația traco-geto-dacică...”, Bacău, 1980, poz. 146-150.

36 Gh. Bichir, Așezări dacice în țara Oltului, în Studii și Comunicări, XIV, Sibiu, 1970, p. 129, fig. 1/1 și fig. 5/4.

37 R. Vulpe, în Materiale, VI, 1959, p. 314 și p. 318, fig. 13/2.

38 D. Berciu, op. cit., pl. 36/3-4; 8, 11-12 și 26; fig. 20/4-5; pl. 37/8.

39 Silviu Sanie și Seiva Sanie, op. cit., fig. 16/1, 4.

40 Gh. Diaconu, SCIVA, 28, 1967, p. 209-215.

41 R. Vulpe, conf. supranota 33, p. 110, fig. 5/5.

42 Ibidem, p. 110, fig. 5/5.

43 D. Berciu, în Buridava, p. 52, pl. 36/2 și 38/11.

44 O. Almgren, op. cit., grupa a III-a — nr. 640. După M. Babeș, în Dacia, N. S., XIX, 1975, p. 336, aceste fibule pot dura pînă la cucerirea romană.

# FIBULES DE TIPE LATÈNE DÉCOUVERTES DANS UNE HABITATION DE TYPE „DAVA“ DE RĂCĂȚĂU, DU DISTRICT DE BACĂU

## R é s u m é

L'auteur presente brievement dans l'article un nombre de 101 fibules découvertes dans l'habitation dacique de type dava de Răcătău du district de Bacău.

De point de vue cronologique ces decouvertes se groupe dans la souivante manière :

Fibules du type traque, siècle IV-III a.n.è.

Fibules de type cuillère, siècle I a.n.è.

Fibules en fère avec le resort bilaterale, court, siècle I a.n.è.

Fibules en fère avec resort bilaterale grand I-er siècle a.n.è.

Fibules lieu courbé I-er siècle a.n.è. et le commencement du II-ème siècle n.è.

Fibules du corps courbé et le resort bilaterale, I-er t II-ème siècle n.e.

Fibule du type „Aucissa“, I-er — II-ème siècle n.è.

Fibule du type aux yeux, siècle I-er — II-ème n.è.

Ces fibules à côté des autres materiaux archéologiques, céramiques, outils et monnaies permet une meilleur datation des complexes archéologiques de Răcătău les IV-ème — III-ème siècles a.n.è. jusques au commencement du II-ème siècle de n.è.

## EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Răcătău-Cetățuia. 1-3 fibules du type trac ; 4-13 fibules du typ à „cuillère“.

Fig. 2. — Răcătău-Cetățuia. 1-6 fibules du type „cuillère“.

Fig. 3. — Răcătău-Cetățuia. 1-6 fibules du type „cuillère“.

Fig. 4. — Răcătău-Cetățuia. 1-2 fibules lieu courbé ; 3-9 fibules du corps corubé au ressort bilatéral.

Fig. 5. — Răcătău-Cetățuia. 1-5 fibules en fère avec le resort courbé ; 6-9 fibules en bronze ; 10-12 fibules du type „cuillère“.

Fig. 6. — Răcătău-Cetățuia. 1-12 fibules du corp courbé au ressort bilatéral.

Fig. 7. — Răcătău-Cetățuia. 1-9 fibules de bronze et de fère.

Fig. 8. — Răcătău-Cetățuia. 1-10 fibules de bronze du corp courbé et le resort bilaterale.

Fig. 9. — Răcătău-Cetățuia. 1-6, 8, 9 fibules de bronze du corp courbé et le ressort bilaterale ; 7 fibules du type aix yeux ; 10 du type Aucissa.

Fig. 10. — Răcătău-Cetățuia. 1-11 fibules fragmentaires.

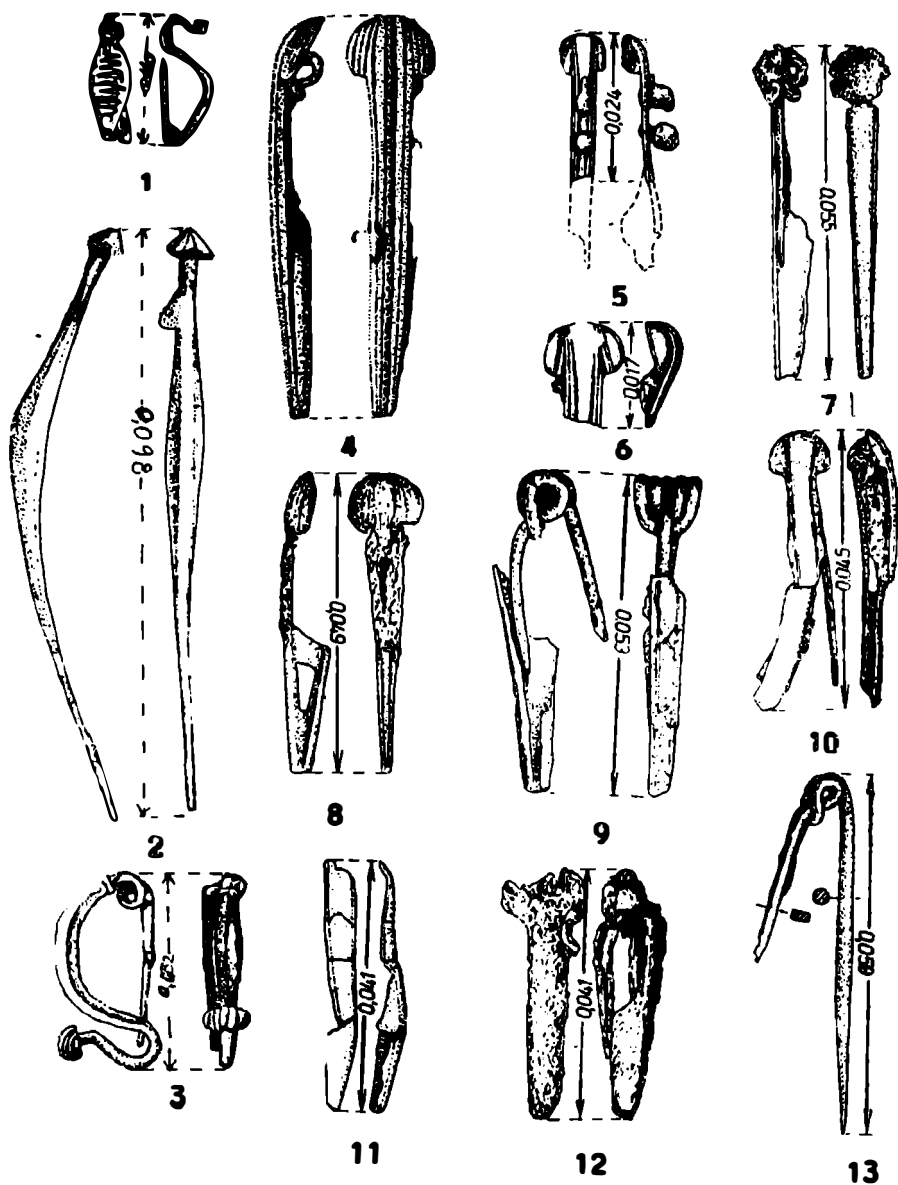


Fig. 1. — Răcătău-Cetățuia: 1-3, fibule de tip trac; 4-13, fibule de tip „linguriță”.

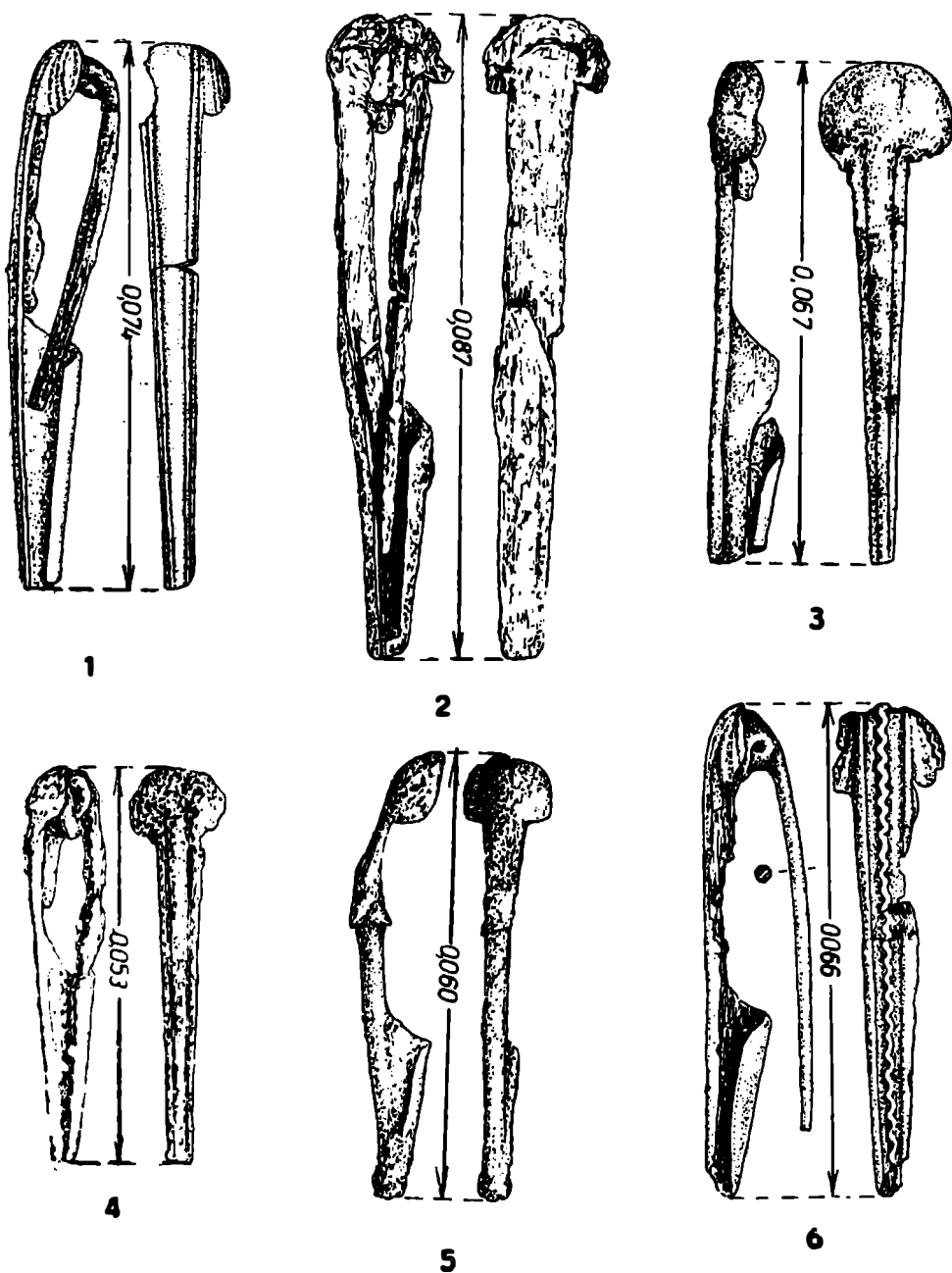


Fig. 2. — Răcătău-Cetățuia : 1-6, fibule de tip „linguriță”.

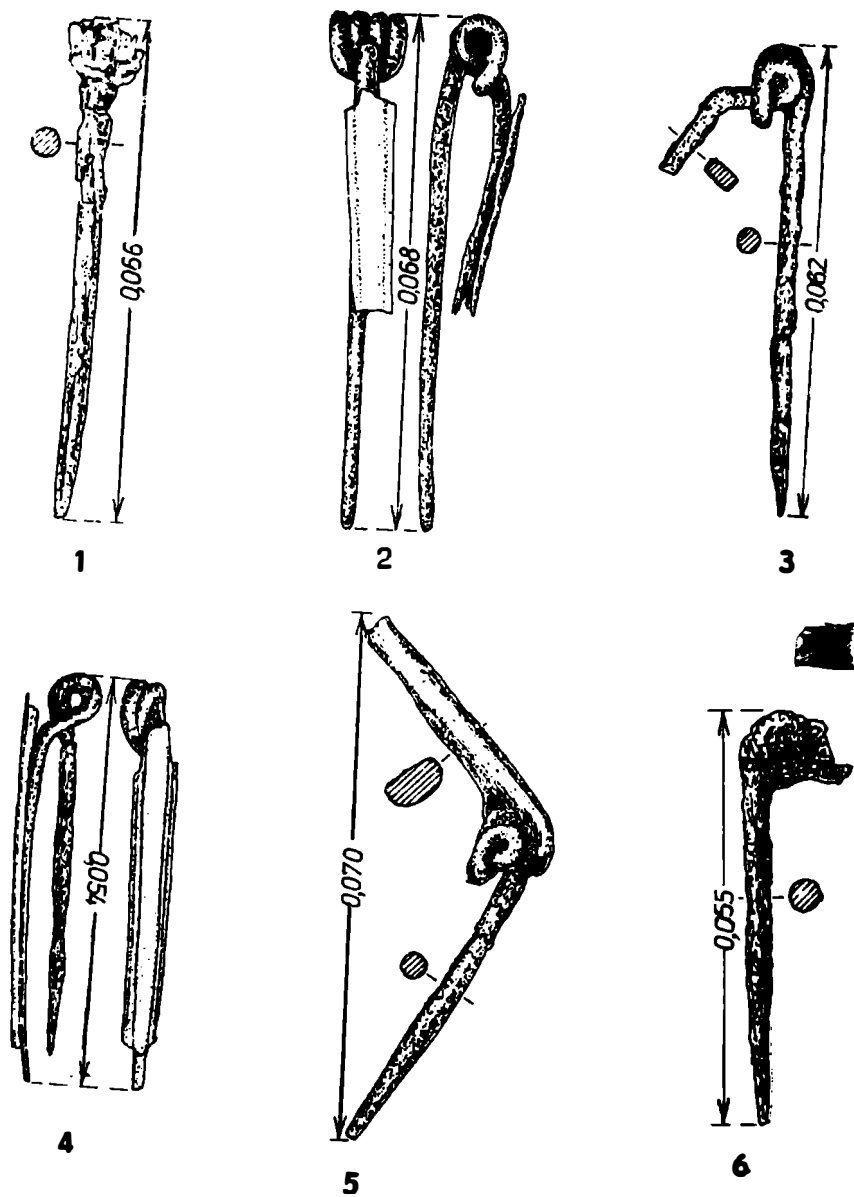


Fig. 3. — Răcătău-Cetățuia 1-6, fibule de tip „linguriță”.



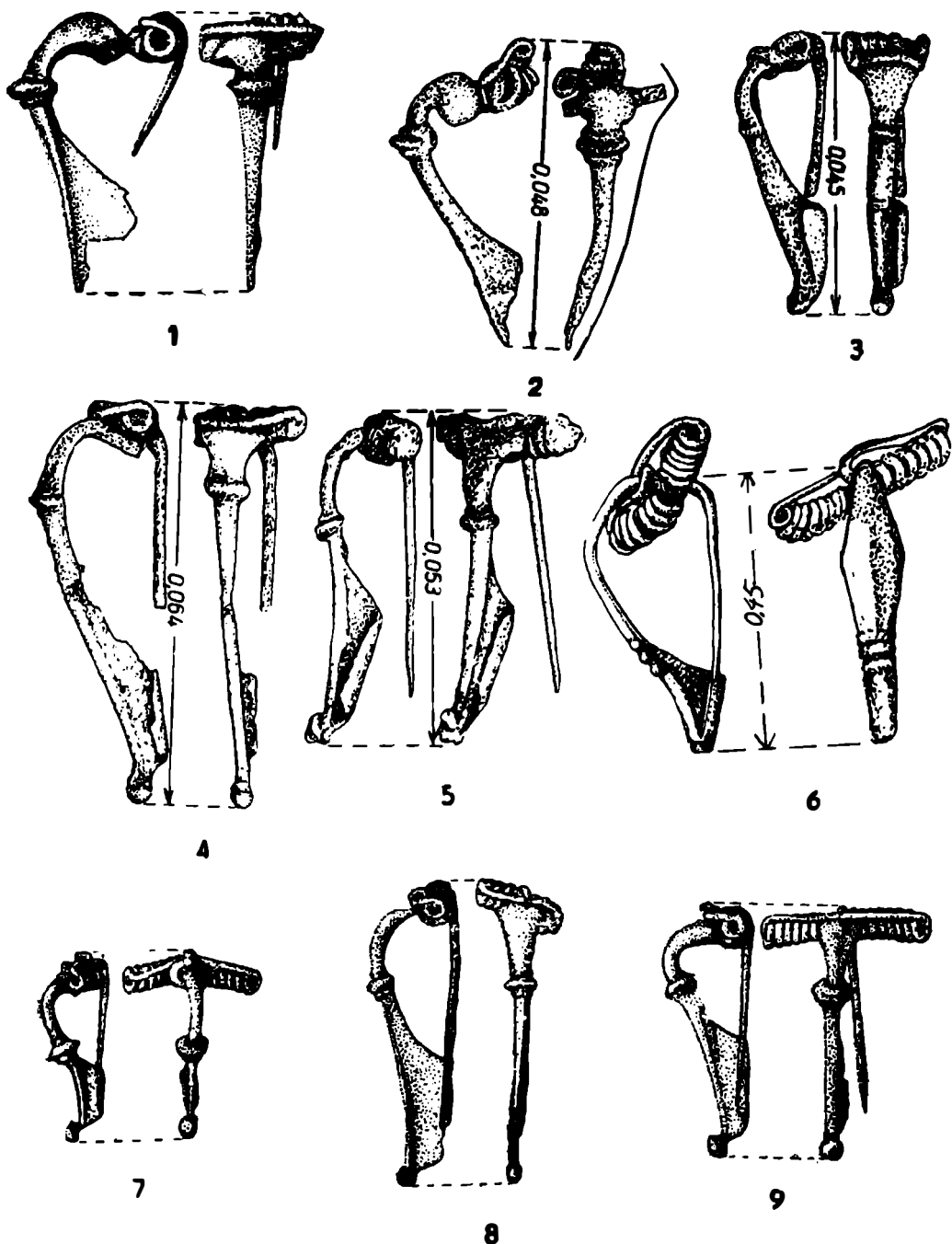


Fig. 4. — Răcătău-Cetățuia: 1-2, fibule cu corpul „puternic profilat”; 3-9 fibule cu corpul „profilat”

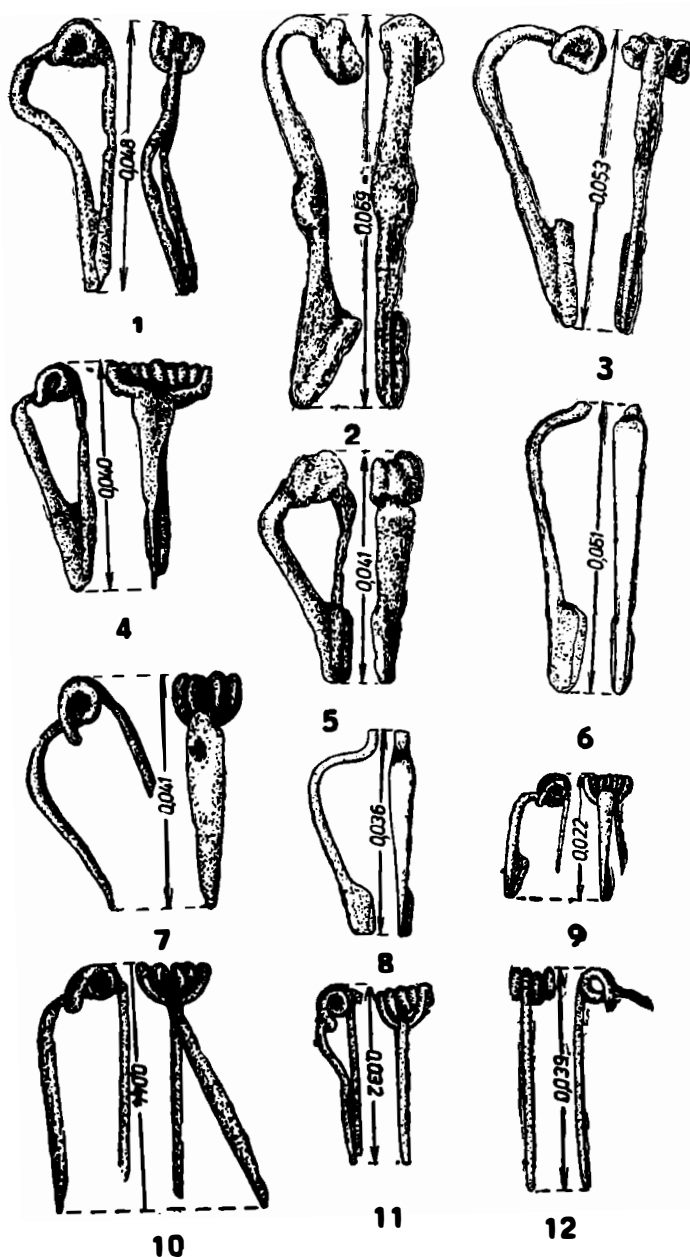


Fig. 5. — Răcătău-Cetățuia: 1-5, fibule din fier, cu resortul simplu; 6-9, fibule din bronz; 10-12, fibule „linguriță”.

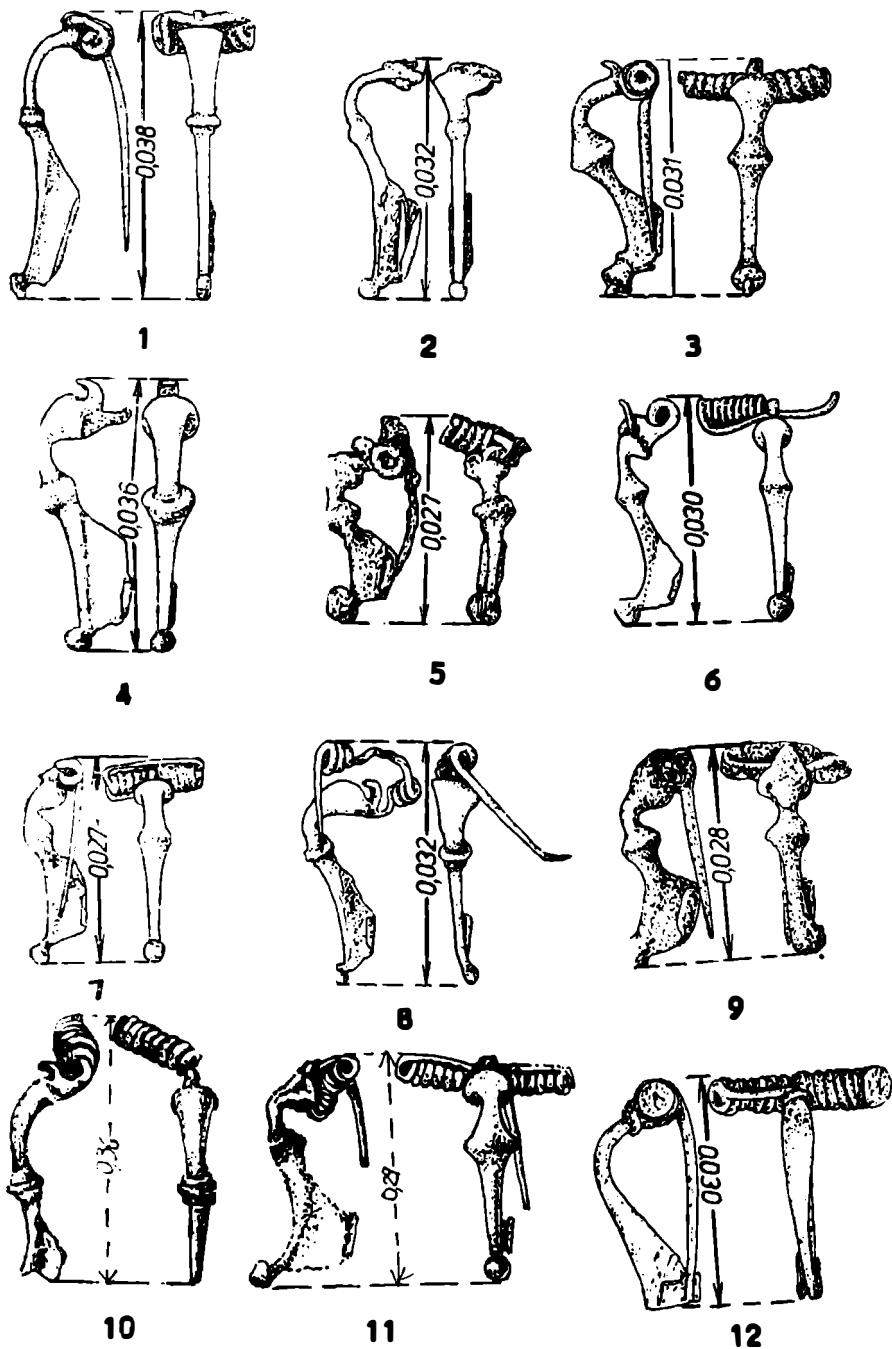


Fig. 6. — Răcătău-Cetățuia : 1-11, fibule cu corpul profilat ; 12, fibulă cu corpul

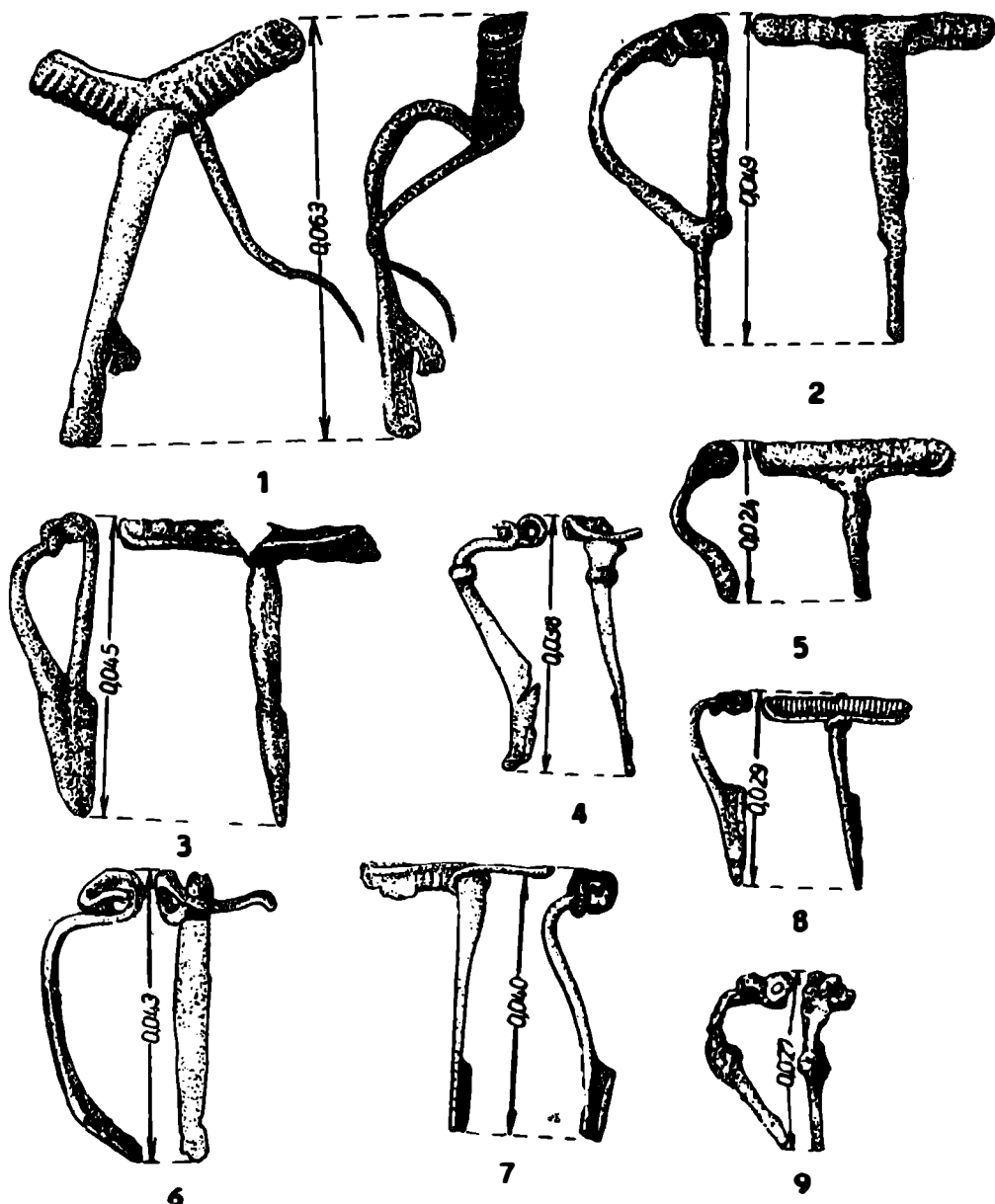


Fig. 7. — Fibule din fier și bronz : 1-3, 5, din fier ; 4-9, din bronz.

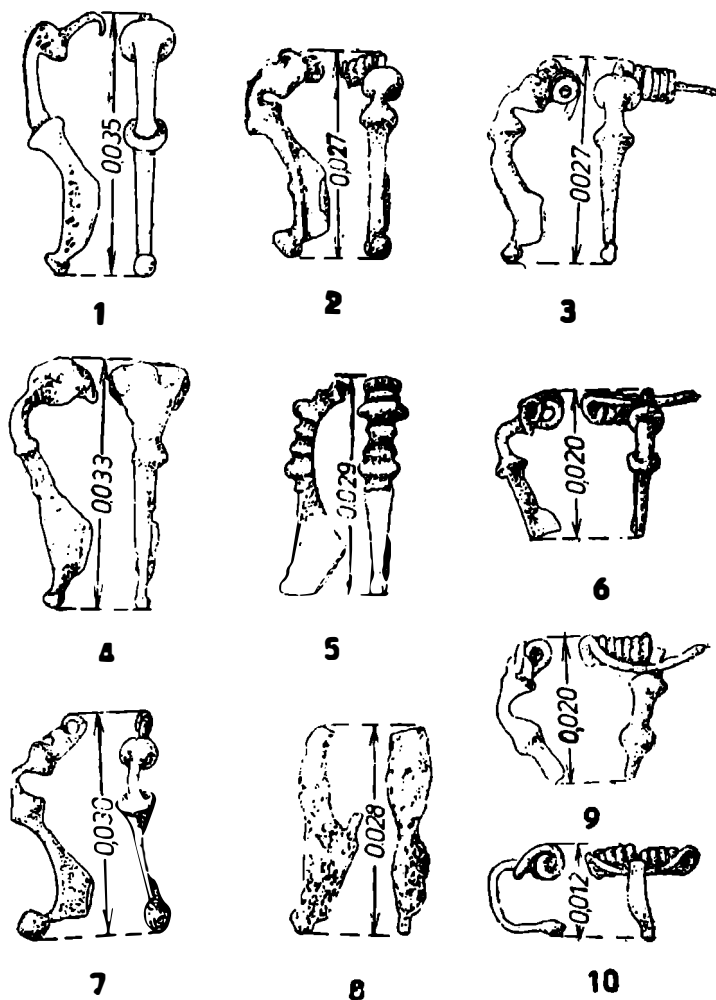


Fig. 8. — Răcătău-Cetățuia : fibule din bronz cu corpul profilăt.

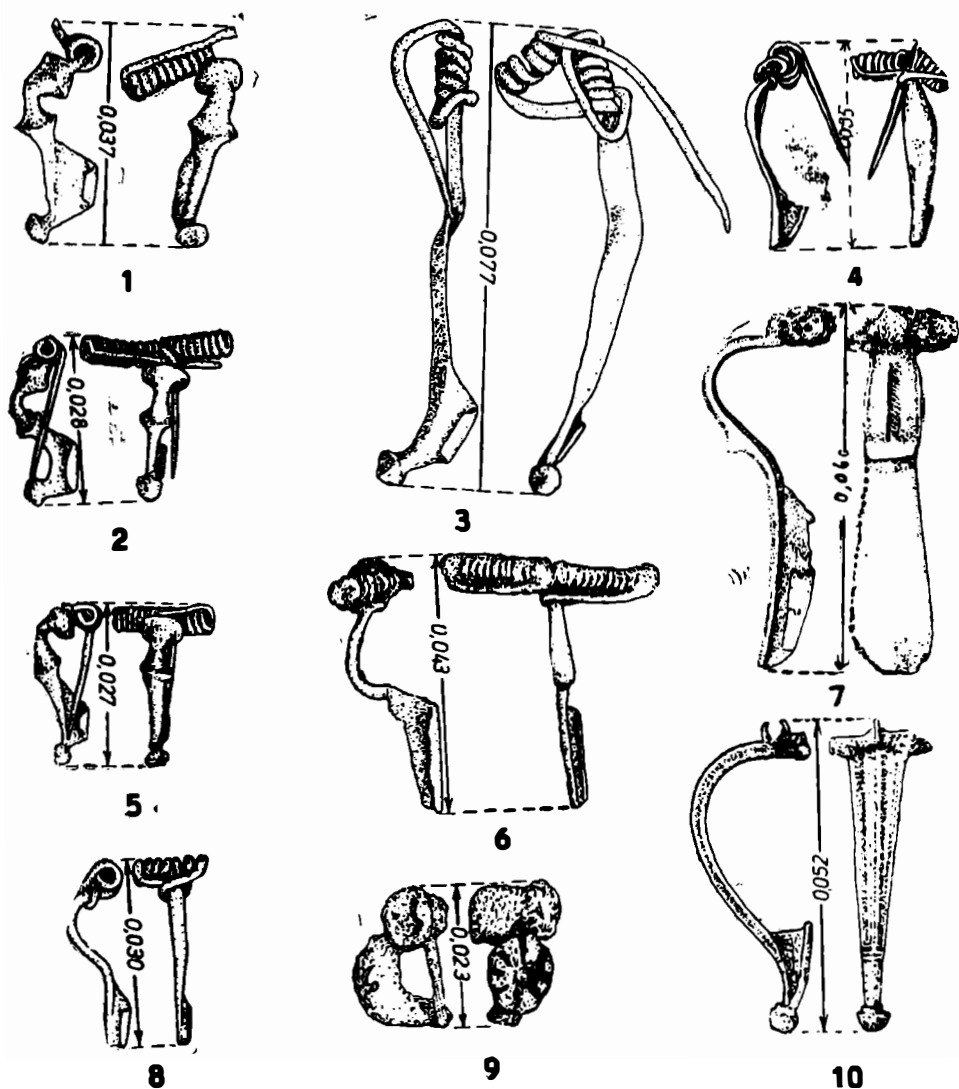


Fig. 9. — Răcătău-Cetățuia : 1, 2, 5, fibule cu corpul profilat ; 3, 4, 6, 8, fibule cu corpul simplu ; 9, fibulă cu chihlimbar ; 7, fibulă de tip „cu ochi” ; 10, fibulă de tip „Aucissa”.

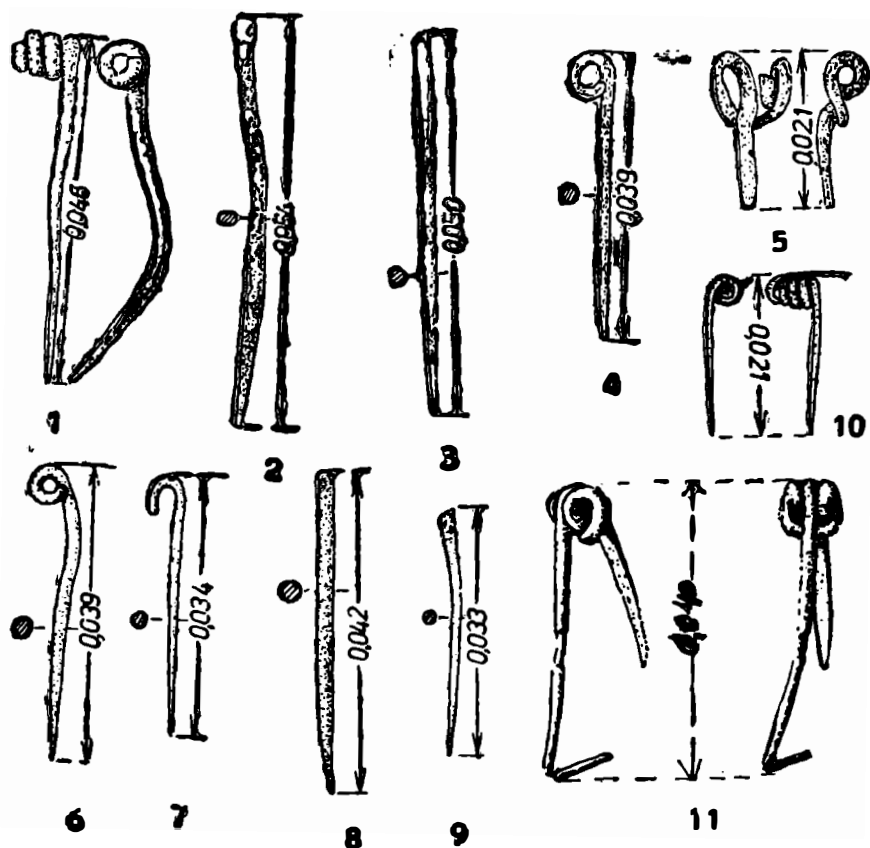


Fig. 10. — Răcătău-Cetățuia : 1-10, fibule fragmentare, 11, fibulă de tip „linguriță”.